

Cudeschs da piz – ina cultura negligida en Svizra

In Archiv en la regiun da Dresden ed ina lavur a l'Uni da Graz

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ **Tgi che va sin in piz, perpetnisescha ses num en in cudesch da piz. Forsa inscriv'ins schizunt in salid per sia chara. Ils cudeschs da piz èn in toc cultura populara. En Svizra n'èn ins betg pertschart da quest fatg. Pli cunscients èn ils Tudestgs ed Austriacs.** Tar la centrala dal Club alpin svizzer (CAS) a Berna san ins pauc. «Ils cudeschs da piz na tutgan betg tar noss'incumbensa.» Ma nua vegnan quests cudeschs archivads? Insanua stoi bain dar archivs cun entiras rotschas da cudeschs? La risposta dal CAS: Per part s'occupian personas privatas u singulas secziuns dals cudeschs da piz. Savens vegnian ils cudeschs midads ora dals ustiers che hajan ina ustaria en la vischinanza d'in piz. Dapli n'è betg d'intervegnir tar il CAS a Berna. Là s'interessan ins pauc per la tematica.

Schizunt remartgas politicas

En l'internet datti sut il chavazzin «Gip-

felbücher» infurmaziuns ord la Germania e da l'Austria nua ch'ins è pli cunscient ch'ils cudeschs da piz muntan in toc cultura populara.

L'enciclopedia «Wikipedia» define-scha ils cudeschs da piz sco cudeschs da hosps: La gronda part da las inscripziuns pertutgian l'aura e las emozziuns. L'atezza cudizzia l'avaina lirica dals alpinists che scrivian poesias u fetschian dissegns en ils cudeschs.

Wikipedia avisescha al «Sächsischer Bergsteigerbund». Questa reuniun maina in archiv cun cudeschs da piz da la regiun enturn Dresden. Il pli vegl cudesch datescha dal 1920. Schizunt la «Stasi» è s'interessada a sias uras per il cuntegn dals cudeschs da piz, pertge blers alpinists da l'anteriura DDR han profità da l'ocasiun solitaria ed han nudà remartgas politicas en ils cudeschs da piz. In exempel: «Von der Ostsee bis nach Sachsen – kein Berg ist uns gewachsen. Von Osten nach Westen – das können wir nicht testen.» (Falkenturm 1988)

Il pli vegl cudesch dal Beverin è vegni deponi il 1899 ed è restà 24 onns sin il piz.

Sa scagnadas e disputs

L'aspect «litterar» descriva *Christine Penzinger* en «Berg Heil!» a l'università da Graz. «I para d'esser in basegn dals umans da laschar enavos 'marcaziuns' en tsherts lieus», scriva Penzinger. Cun questas marcaziuns veglian ins dir ch'ins saja «stà qua».

Tut tenor autezza dal piz sajan las inscripziuns pli stgargas u pli lungas. Sin ils

piz pli pretensius e pli auts vegnian fatgas pli curtas notizias. Pli grev ch'in piz saja da cuntanscher e pli curtas che las notizias vegnian. I bastia d'inscriber la data, il num e mintgatant anc il punct da partenza.

Pli interessants sajan perquai ils texts sin piz simpels che vegnian visitads da massadas da turists. Era sch'ins cuntanschia tals piz senza privels, vegnia scrit

da «dirs cumbats» durant ascender il culm cun «obstaculs insupperabels». Ins po leger da «bravuras gagliardas» e «situaziuns criticas» en tals cudeschs da piz.

Penzinger ha garnì mintga chapitel cun citads uschia che la lectura daventa divertenta. A la fin porta ella exempels nua ch'ils alpinists sa scognan schizunt en il cudesch da piz. Ina giada vai per la dumonda, sch'ils moutainbikers hajan insumma in dretg dad ir cun lur velos sin la pizza. I vegn duvrà expressiuns pulit diras.

In auter exempel brut: «Bitte nicht weitersagen, dass es hier so schön ist, sonst kommen andere Arschlöcher auch hier hin.» Sinaquai la proxima inscripziun: «Wieso, du warst doch auch da?»

Tgi è il pli vegl?

En cudeschs da piz sa glorieschan ils viagiatur cun lur prestaziun. Menziunà vegnan cunzunt las bravuras d'uffants pitschens u da personas veglias che ascendan il culm. In'exempel da trais inscripziuns che Christine Penzinger ha chattà en in cudesch en l'Austria:

«Nus vain dumagnà, malgrà che nus tuts avain già 65 fin 75 onns.»
«Preziads antecessurs! Nus essan anc bler pli vegls: 78 e 79!»
«Jau sun anc pli vegl! (87) e sun 'tahegià' siadora.»

Datum	Name	Beruf	Wohnort
27. August 1899	Jacob Veraguth	Landwirt	16. Juni
	Johann Martin Gartmann		
	Christian Ardüser		

Ils emprims alpinists ch'èn s'enscrits ils 27 d'avust 1899 eran il pur Jacob Veraguth da Masagn, accompagnà da Johann Martin Gartmann e da Christian Ardüser. FOTOS P. FURGER